



## Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 13ης Δεκεμβρίου 2012\*

«Κοινή γεωργική πολιτική — Ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισεως και ελέγχου — Μείωση ή αποκλεισμός από τις ενισχύσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης — Ευθύνη για πράξεις τρίτου»

Στην υπόθεση C-11/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το College van Beroep voor het bedrijfsleven (Κάτω Χώρες) με απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2011, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Ιανουαρίου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

**Maatschap L.A. en D.A.B. Langestraat en P. Langestraat-Troost**

κατά

**Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,**

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, A. Borg Barthet, E. Levits, J.-J. Kasel και M. Safjan (εισηγητή), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. S. Schillemans και C. Wissels,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον B. Burggraaf και την E. Τσερέπα-Lacombe,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

\* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

## Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 23, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 73/2009 του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2009, σχετικά με τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης για τους γεωργούς στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) 1290/2005, (ΕΚ) 247/2006, (ΕΚ) 378/2007 και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) 1782/2003 (ΕΕ L 30, σ. 16).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Maatschap L.A.en D.A.B. Langestraat en P. Langestraat-Troost (στο εξής: Maatschap) και, αφετέρου, του Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (στο εξής: Staatssecretaris) σχετικά με τη μείωση της ενίσχυσης που χορηγήθηκε στην πρώτη δυνάμει της κοινής γεωργικής πολιτικής.

### Το νομικό πλαίσιο

*Ο κανονισμός (ΕΚ) 1782/2003*

- 3 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1782/2003 του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) 2019/93, (ΕΚ) 1452/2001, (ΕΚ) 1453/2001, (ΕΚ) 1454/2001, (ΕΚ) 1868/94, (ΕΚ) 1251/1999, (ΕΚ) 1254/1999, (ΕΚ) 1673/2000, (ΕΟΚ) 2358/71 και (ΕΚ) 2529/2001 (ΕΕ L 270, σ. 1), όπως ίσχυε αρχικώς, προέβλεπε τα εξής:

«Στις περιπτώσεις που δεν εφαρμόζονται οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης ή οι ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες, ως αποτέλεσμα πράξης ή παράλειψης άμεσα αποδιδόμενης στον συγκεκριμένο γεωργό, το συνολικό ποσό των άμεσων ενισχύσεων που προβλέπεται να καταβληθούν κατά το ημερολογιακό έτος κατά το οποίο σημειώθηκε η μη εφαρμογή, και αφού εφαρμοσθούν τα άρθρα 10 και 11, μειώνεται ή ακυρώνεται σύμφωνα με τους λεπτομερείς κανόνες που αναφέρονται στο άρθρο 7.»

- 4 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 1782/2003, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 146/2008 του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 2008 (ΕΕ L 46, σ. 1), είχε, μετά την 1η Απριλίου 2008, ως ακολούθως:

«Στις περιπτώσεις που δεν εφαρμόζονται οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης ή δεν τηρούνται πάντοτε οι ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες κατά τη διάρκεια ενός συγκεκριμένου ημερολογιακού έτους (εφεξής: “το σχετικό ημερολογιακό έτος”) και που η εν λόγω μη συμμόρφωση είναι το αποτέλεσμα πράξης ή παράλειψης άμεσα αποδιδόμενης στον γεωργό που υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης κατά τη διάρκεια του σχετικού ημερολογιακού έτους, το συνολικό ποσό των άμεσων ενισχύσεων προς καταβολή [...] στον εν λόγω γεωργό μειώνεται ή ακυρώνεται σύμφωνα με τους λεπτομερείς κανόνες του άρθρου 7.

Το πρώτο εδάφιο εφαρμόζεται επίσης στις περιπτώσεις όπου η εν λόγω μη συμμόρφωση είναι το αποτέλεσμα πράξης ή παράλειψης άμεσα αποδιδόμενης στο πρόσωπο [στο] οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση.

[...]

Για τους σκοπούς της παρούσας παραγράφου, ως “μεταβίβαση” νοείται οιοδήποτε είδος πράξης κατά την οποία γεωργική γη παύει να ευρίσκεται στη διάθεση του μεταβιβάζοντος.»

- 5 Ο κανονισμός 1782/2003 καταργήθηκε από 1ης Ιανουαρίου 2009 με τον κανονισμό 73/2009.

*Ο κανονισμός 146/2008*

- 6 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 3 του κανονισμού 146/2008 έχουν ως ακολούθως:

«(2) Το άρθρο 44 παράγραφος 3 του κανονισμού [1782/2003] προβλέπει ότι τα αγροτεμάχια που αντιστοιχούν στο επιλέξιμο εκτάριο πρέπει να βρίσκονται στη διάθεση του γεωργού για χρονική περίοδο τουλάχιστον δέκα μηνών. Από τη μέχρι στιγμής πείρα προκύπτει ότι η εν λόγω προϋπόθεση ενδέχεται να περιορίζει τη λειτουργία της κτηματαγοράς και συνεπάγεται σημαντική διοικητική εργασία για τους γεωργούς και τις σχετικές διοικητικές υπηρεσίες. Ωστόσο, για να διασφαλιστεί η αποφυγή διπλών αιτήσεων για την ίδια έκταση, θα πρέπει να οριστεί ημερομηνία κατά την οποία τα αγροτεμάχια πρέπει να βρίσκονται στη διάθεση του γεωργού. Είναι σκόπιμο να καθορίσουν τα κράτη μέλη την ημερομηνία αυτή η οποία δεν θα πρέπει να είναι μεταγενέστερη της ημερομηνίας που έχει καθοριστεί για την τροποποίηση της αίτησης ενίσχυσης. Ο ίδιος κανόνας θα πρέπει επίσης να εφαρμόζεται για τα κράτη μέλη που εφαρμόζουν το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης.

(3) Συνεπεία της μείωσης σε μία μόνον ημέρα της περιόδου κατά την οποία ο γεωργός διατηρεί στη διάθεσή του τα αγροτεμάχια που αντιστοιχούν στο επιλέξιμο εκτάριο τόσο για το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης όσο και για το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, θα πρέπει να αποσαφηνιστούν οι κανόνες περί ευθύνης στα πλαίσια της πολλαπλής συμμόρφωσης, και ιδίως στην περίπτωση της μεταβίβασης εκτάσεων κατά τη διάρκεια του σχετικού ημερολογιακού έτους. Θα πρέπει συνεπώς να καταστεί σαφές ότι ο γεωργός ο οποίος υποβάλλει αίτηση ενίσχυσης θα πρέπει να θεωρείται υπεύθυνος έναντι της αρμόδιας αρχής όσον αφορά τυχόν μη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις πολλαπλής συμμόρφωσης κατά τη διάρκεια του σχετικού ημερολογιακού έτους για όλες τις γεωργικές εκτάσεις που δηλώνονται στην αίτηση ενίσχυσης. Αυτό δεν εμποδίζει τη συμφωνία ρυθμίσεων ιδιωτικού δικαίου μεταξύ του συγκεκριμένου γεωργού και του προσώπου προς το οποίο ή από το οποίο πραγματοποιήθηκε η μεταβίβαση.»

*Ο κανονισμός (ΕΚ) 796/2004*

- 7 Ο κανονισμός (ΕΚ) 796/2004 της Επιτροπής, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή της πολλαπλής συμμόρφωσης, της διαφοροποίησης και του ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και ελέγχου που προβλέπονται στον κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003 καθώς και για την εφαρμογή της πολλαπλής συμμόρφωσης που προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 479/2008 του Συμβουλίου (ΕΕ L 141, σ. 18), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1266/2008 της Επιτροπής, της 16ης Δεκεμβρίου 2008 (ΕΕ L 338, σ. 34), αφορά τους λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής των κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς τους κανόνες που συνδέονται με την πολλαπλή συμμόρφωση.

- 8 Κατά τις αιτιολογικές σκέψεις 56 και 57 του κανονισμού αυτού:

«(56) Το σύστημα των μειώσεων και αποκλεισμών που προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003 σε σχέση με τις υποχρεώσεις πολλαπλής συμμόρφωσης, όμως, έχει διαφορετικό στόχο, δηλαδή να δημιουργήσει κίνητρο για τους γεωργούς, ώστε να τηρούν την ήδη υπάρχουσα νομοθεσία στους διάφορους τομείς της πολλαπλής συμμόρφωσης.

(57) Οι μειώσεις και αποκλεισμοί πρέπει να καθοριστούν, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αναλογικότητας και, στην περίπτωση των κριτηρίων επιλεξιμότητας, τα ειδικά προβλήματα που συνδέονται με περιπτώσεις ανωτέρας βίας καθώς και με έκτακτα και φυσικά περιστατικά. Στην περίπτωση των υποχρεώσεων πολλαπλής συμμόρφωσης, μειώσεις και αποκλεισμοί μπορούν να εφαρμοστούν μόνο όπου ο γεωργός έχει ενεργήσει από αμέλεια ή από πρόθεση. Οι μειώσεις και

οι αποκλεισμοί πρέπει να κλιμακώνονται ανάλογα με τη βαρύτητα της διαπραχθείσας παρατυπίας και πρέπει να φθάνουν μέχρι τον πλήρη αποκλεισμό από ένα ή περισσότερα καθεστώτα ενισχύσεων για καθορισμένο χρόνο. Πρέπει, όσον αφορά τα κριτήρια επιλεξιμότητας, να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες των διαφόρων καθεστώτων ενίσχυσης.»

*Ο κανονισμός 73/2009*

- 9 Η αιτιολογική σκέψη 3 του κανονισμού 73/2009 έχει ως εξής:

«Ο κανονισμός (ΕΚ) 1782/2003 θέσπισε την αρχή σύμφωνα με την οποία οι γεωργοί οι οποίοι δεν πληρούν ορισμένες απαιτήσεις στους τομείς της δημόσιας υγείας, της υγείας των ζώων και των φυτών, του περιβάλλοντος και της καλής μεταχείρισης των ζώων υφίστανται μειώσεις των άμεσων ενισχύσεων ή αποκλείονται από αυτές. Αυτό το σύστημα της “πολλαπλής συμμόρφωσης” αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της κοινοτικής στήριξης στο πλαίσιο των άμεσων ενισχύσεων και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να διατηρηθεί. Ωστόσο, η πείρα κατέδειξε ότι ορισμένες απαιτήσεις εντός του πεδίου εφαρμογής της πολλαπλής συμμόρφωσης δεν σχετίζονται επαρκώς με τη γεωργική δραστηριότητα ή τη γεωργική γη ή αφορούν μάλλον τις εθνικές αρχές παρά τους γεωργούς. Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμο να αναπροσαρμοσθεί το πεδίο εφαρμογής της πολλαπλής συμμόρφωσης.»

- 10 Η παράγραφος 1 του άρθρου 23 του κανονισμού 73/2009, το οποίο τιτλοφορείται «Μείωση ή αποκλεισμός από τις ενισχύσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης», προβλέπει τα κατωτέρω:

«Στις περιπτώσεις που δεν εφαρμόζονται οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης ή δεν τηρείται πάντοτε η καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση κατά τη διάρκεια ενός συγκεκριμένου ημερολογιακού έτους (εφεξής “το σχετικό ημερολογιακό έτος”) και που η εν λόγω μη συμμόρφωση είναι το αποτέλεσμα πράξης ή παράλειψης άμεσα αποδιδόμενης στον γεωργό που υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης κατά τη διάρκεια του σχετικού ημερολογιακού έτους, επιβάλλεται στον εν λόγω γεωργό μείωση του συνολικού ποσού άμεσων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν ή πρόκειται να χορηγηθούν [...], ή αποκλεισμός από τη χορήγηση άμεσων ενισχύσεων, σύμφωνα με τους λεπτομερείς κανόνες του άρθρου 24.

Το πρώτο εδάφιο εφαρμόζεται επίσης στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εν λόγω μη συμμόρφωση είναι το αποτέλεσμα πράξης ή παράλειψης άμεσα αποδιδόμενης στο πρόσωπο στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση.

Για τους σκοπούς της παρούσας παραγράφου, ως “μεταβίβαση” νοείται οιαδήποτε [πράξη] κατά την οποία γεωργική γη παύει να βρίσκεται στη διάθεση του μεταβιβάζοντος.

Κατά παρέκκλιση από το δεύτερο εδάφιο, από το 2010, όταν το πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται ευθέως η πράξη ή παράλειψη υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης για το συγκεκριμένο ημερολογιακό έτος, η μείωση ή ο αποκλεισμός εφαρμόζονται στα συνολικά ποσά άμεσων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν ή πρόκειται να χορηγηθούν στο πρόσωπο αυτό.»

- 11 Το άρθρο 24 του ίδιου κανονισμού, που τιτλοφορείται «Λεπτομερείς κανόνες για τις μειώσεις και τους αποκλεισμούς σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Οι λεπτομερείς κανόνες για τις μειώσεις και τους αποκλεισμούς που αναφέρονται στο άρθρο 23, καθορίζονται με τη διαδικασία του άρθρου 141, παράγραφος 2. Εν προκειμένω, λαμβάνονται υπόψη η σοβαρότητα, η έκταση, ο διαρκής χαρακτήρας και η επανάληψη της διαπιστούμενης μη συμμόρφωσης, καθώς και τα κριτήρια που καθορίζονται στις παραγράφους 2, 3 και 4 του παρόντος άρθρου.

2. Σε περίπτωση αμέλειας, το ποσοστό της μείωσης δεν υπερβαίνει το 5 % και, σε περίπτωση επαναλαμβανόμενης μη συμμόρφωσης, το 15 %.

[...]

3. Σε περίπτωση σκόπιμης μη συμμόρφωσης, το ποσοστό μείωσης δεν είναι κατ' αρχήν μικρότερο του 20 % και μπορεί να φθάνει έως τον πλήρη αποκλεισμό από ένα ή περισσότερα καθεστώτα ενίσχυσης και να ισχύει για ένα ή περισσότερα ημερολογιακά έτη.

[...]»

## **Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα**

- 12 Η αστική εταιρία L. Oosthoek en J.P. Groen (στο εξής: Oosthoek/Groen) εκμίσθωσε στη Maatschap αγροτεμάχιο γεωργικής έκτασης για την καλλιέργεια κρεμμυδιών. Η σύμβαση μισθώσεως περιείχε τον όρο ότι η Oosthoek/Groen θα μπορούσε να οργώνει και μόνη της τον αγρό ρίχνοντας επιπλέον ορισμένα φορτία λιπάσματος. Τα συμβαλλόμενα μέρη συμφώνησαν ότι η μίσθωση θα άρχιζε μεν την 1η Ιανουαρίου 2009, εντούτοις, η μισθώτρια Maatschap θα άρχιζε να χρησιμοποιεί τον αγρό αμέσως μετά το όργωμα.
- 13 Η Oosthoek/Groen όντως έριξε λίπασμα στο οικείο αγροτεμάχιο, ωστόσο το όργωμα δεν πραγματοποιήθηκε κατά τρόπο σύμφωνο με την εθνική νομοθεσία, η οποία προέβλεπε χρήση λιπάσματος που να εξασφαλίζει χαμηλή παραγωγή εκπομπών ρύπων. Κατόπιν τούτου, στην Oosthoek/Groen επιβλήθηκε πρόστιμο.
- 14 Η Maatschap, που άρχισε να χρησιμοποιεί το αγροτεμάχιο στις αρχές Μαρτίου 2009, υπέβαλε αίτηση με την οποία ζήτησε να της χορηγηθούν άμεσες ενισχύσεις για το έτος 2009, μεταξύ άλλων, και για το επίμαχο αγροτεμάχιο. Κατά την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου, η εταιρία αυτή ενημερώθηκε για την παράβαση που είχε διαπράξει η Oosthoek/Groen μόλις στις 23 Νοεμβρίου 2009, με έγγραφο του Staatssecretaris, με το οποίο της γνωστοποιήθηκε η ενδεχόμενη μείωση των άμεσων ενισχύσεων λόγω παραβάσεως της εθνικής νομοθεσίας διά της εφαρμογής λιπάσματος που παρήγε υψηλότερες εκπομπές ρύπων από τις επιτρεπόμενες.
- 15 Με απόφαση της 3ης Μαρτίου 2010, ο Staatssecretaris μείωσε κατά 20 % τις άμεσες ενισχύσεις της Maatschap για τον λόγο ότι η ανωτέρω παράβαση είχε ως συνέπεια τη μη τήρηση των απαιτήσεων της αγροτικής νομοθεσίας. Με έγγραφο της 8ης Μαρτίου 2010, η Maatschap υπέβαλε διοικητική ένσταση κατά της αποφάσεως αυτής. Με απόφαση της 1ης Απριλίου 2010, ο Staatssecretaris απέρριψε την ένσταση ως αβάσιμη. Κατόπιν τούτου, η Maatschap άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως του Staatssecretaris ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η Oosthoek/Groen πρέπει να θεωρηθεί ως το πρόσωπο από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση, κατά την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 73/2009. Κατά συνέπεια, πρέπει να μειωθούν οι καταβλητέες στη Maatschap άμεσες ενισχύσεις ή να αποκλειστεί η χορήγησή τους λόγω της μη τηρήσεως εκ μέρους της Oosthoek/Groen, των απαιτήσεων της αγροτικής νομοθεσίας. Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι οι δηλώσεις στις οποίες προέβησαν οι υπεύθυνοι της εν λόγω εταιρίας ενώπιον της υπηρεσίας γενικής επιθεώρησης δικαιολογούν το συμπέρασμα ότι η εταιρία αυτή παρέβη τις εν λόγω απαιτήσεις εκ προθέσεως.
- 17 Μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν καταλογίζει δόλο στη Maatschap όσον αφορά την παράβαση που διέπραξε η Oosthoek/Groen, εντούτοις εκφράζει ορισμένες αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα οι μειώσεις των άμεσων ενισχύσεων λόγω της εκ προθέσεως μη τηρήσεως των απαιτήσεων της αγροτικής νομοθεσίας να επιβληθούν στη Maatschap, η οποία δεν διέπραξε την παράβαση.



- 18 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι, σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις 56 και 57 του κανονισμού 796/2004, ο σκοπός του συστήματος των μειώσεων και αποκλεισμών έγκειται στο να δημιουργήσει κίνητρο για τους γεωργούς, ώστε να τηρούν την ισχύουσα νομοθεσία στους διάφορους τομείς της πολλαπλής συμμόρφωσης, καθώς και ότι το σύστημα αυτό θεσπίστηκε λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αναλογικότητας. Επομένως, αφενός, οι μειώσεις και οι αποκλεισμοί μπορούν να εφαρμόζονται μόνον εφόσον ο γεωργός έχει ενεργήσει από αμέλεια ή από πρόθεση και, αφετέρου, οι εν λόγω μειώσεις και αποκλεισμοί πρέπει να κλιμακώνονται ανάλογα με τη βαρύτητα της διαπραχθείσας παρατυπίας.
- 19 Κατά το αιτούν δικαστήριο, υπάρχουν δύο πιθανές ερμηνείες του άρθρου 23 του κανονισμού 73/2009, δηλαδή είτε ότι πρέπει να καταλογιστεί άμεσα στη Maatschap ο δόλος της Oosthoek/Groen είτε ότι στην πρώτη μπορεί να καταλογιστεί μόνον η μη τήρηση των απαιτήσεων της αγροτικής νομοθεσίας αυτή καθαυτή.
- 20 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το College van Beroep voor het bedrijfsleven αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως με το ακόλουθο ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού [...] 73/2009 την έννοια ότι στον γεωργό ο οποίος έχει υποβάλει αίτηση ενισχύσεων μπορεί να επιβληθεί μείωση ή αποκλεισμός, όπως τέτοια μείωση ή αποκλεισμός θα επιβαλλόταν σε περίπτωση διαπιστωθείσας μη τήρησης των κανόνων στον πραγματικό παραβάτη στον οποίο ή από τον οποίο μεταβιβάσθηκε η γεωργική έκταση, εφόσον ο παραβάτης αυτός είχε ο ίδιος υποβάλει τη σχετική αίτηση; Ή μήπως έχει η διάταξη αυτή την έννοια ότι, κατ' εξαίρεση, η διαπιστωθείσα μη τήρηση μπορεί μεν να καταλογισθεί στον υποβαλόντα την αίτηση, αλλά για την έκδοση της διοικητικής αποφάσεως περί (του ύψους της) μειώσεως ή περί αποκλεισμού πρέπει να καθοριστεί επιπλέον κατά πόσον υπάρχει αμέλεια, πταίσμα ή πρόθεση του ίδιου του γεωργού;»

### **Επί του προδικαστικού ερωτήματος**

- 21 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 73/2009 έχει την έννοια ότι η μη τήρηση των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης εκ μέρους του προσώπου στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάσθηκε η γεωργική έκταση, η οποία συνεπάγεται τη μείωση του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων ή τον αποκλεισμό από τη χορήγηση τέτοιων ενισχύσεων, πρέπει να καταλογιστεί εξ ολοκλήρου στον γεωργό που υπέβαλε τη σχετική με τις εν λόγω ενισχύσεις αίτηση.
- 22 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 23, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 73/2009 προβλέπει ότι, στις περιπτώσεις που δεν εφαρμόζονται οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης ή δεν τηρείται πάντοτε η καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση κατά τη διάρκεια ενός συγκεκριμένου ημερολογιακού έτους, επιβάλλεται στον γεωργό που υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης κατά τη διάρκεια του σχετικού ημερολογιακού έτους μείωση του συνολικού ποσού άμεσων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν ή πρόκειται να χορηγηθούν.
- 23 Κατά το άρθρο 23, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του εν λόγω κανονισμού, η μείωση του συνολικού ποσού άμεσων ενισχύσεων εφαρμόζεται επίσης στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εν λόγω μη συμμόρφωση είναι το αποτέλεσμα πράξεως ή παραλείψεως άμεσα αποδιδόμενης στο πρόσωπο στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάσθηκε η γεωργική έκταση.
- 24 Το γράμμα της διατάξεως αυτής είναι σαφές καθόσον προβλέπει ότι η μη τήρηση των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης εκ μέρους του προσώπου στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάσθηκε η γεωργική έκταση καταλογίζονται στον γεωργό που υπέβαλε την αίτηση ενισχύσεως. Εντούτοις, ο

κανονισμός 73/2009 σιωπά ως προς το ζήτημα αν πρέπει να καταλογιστούν στον εν λόγω γεωργό και οι συνέπειες της διαπιστώσεως ότι υπάρχει πρόθεση καταλογιστέα στο πρόσωπο στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση.

- 25 Συναφώς, ο κανονισμός 796/2004 διευκρινίζει ότι το ποσοστό μείωσης που εφαρμόζεται σε περίπτωση αμέλειας του γεωργού κυμαίνεται μεταξύ 1 % και 15 %. Αντιθέτως, σε περίπτωση που η μείωση επιβάλλεται λόγω πράξεως που αποδίδεται σε πρόθεση του γεωργού, το ποσοστό της μπορεί να κυμανθεί, καταρχήν, από 20 % μέχρι 100 %.
- 26 Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται ότι με βάση το γράμμα του άρθρου 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 796/2004 αυτό καθαυτό δεν μπορεί να δοθεί απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου.
- 27 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (βλ. απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, C-150/10, Beneo-Orafti, Συλλογή 2011, σ. I-6843, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 28 Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι ο «κανόνας των δέκα μηνών» που περιλαμβάνει το άρθρο 44, παράγραφος 3, του κανονισμού 1782/2003 και σύμφωνα με τον οποίο οι γεωργοί, προκειμένου να υποβάλουν αίτηση ενίσχυσης, όφειλαν να έχουν στη διάθεσή τους τα αγροτεμάχια που αντιστοιχούσαν στο επιλέξιμο εκτάριό τους για χρονική περίοδο τουλάχιστον 10 μηνών, μειώθηκε σε μία μόνον ημέρα με τον κανονισμό 146/2008. Ως εκ τούτου, αρκεί κατά την κρίσιμη ημερομηνία ο γεωργός να έχει στη διάθεσή του αγροτεμάχιο ώστε να δικαιούται τη χορήγηση ενίσχυσης για το έτος κατά το οποίο υποβλήθηκε η σχετική αίτηση.
- 29 Όπως όμως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 2 του κανονισμού 146/2008, η απλοποίηση αυτή των κανόνων επιλεξιμότητας είχε σκοπό να μειώσει τη διοικητική επιβάρυνση προς όφελος τόσο των γεωργών όσο και των οικείων διοικητικών αρχών.
- 30 Από τα ανωτέρω προκύπτει επίσης ότι ένα συγκεκριμένο αγροτεμάχιο μπορεί ευκολότερα να αποτελέσει αντικείμενο περισσότερων μεταβιβάσεων κατά τη διάρκεια του ίδιου ημερολογιακού έτους, πράγμα το οποίο ενδέχεται να συνεπάγεται την αύξηση των πιθανοτήτων ο γεωργός που υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης να μην έχει ο ίδιος οργώσει τη γεωργική έκταση.
- 31 Δεύτερον, η εγκατάλειψη του «κανόνα των δέκα μηνών» είχε ως αποτέλεσμα την τροποποίηση του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 1782/2003 με τον κανονισμό 146/2008, η δε διάταξη αυτή περιλήφθηκε εκ νέου στο άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 73/2009, το οποίο προβλέπει την ευθύνη του γεωργού σε περίπτωση μη τηρήσεως των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης, προσθέτοντας ότι ο γεωργός που υποβάλλει αίτηση ενίσχυσης για συγκεκριμένο αγροτεμάχιο εξακολουθεί να ευθύνεται για αυτό, σε περίπτωση μεταβιβάσεως του, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους για το οποίο υποβλήθηκε η αίτηση.
- 32 Επομένως, διαπιστώνεται ότι το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 73/2009 δεν διακρίνει μεταξύ περιπτώσεων μη τηρήσεως των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης, που οφείλεται, αφενός, σε αμέλεια και, αφετέρου, σε εκ προθέσεως πράξη του προσώπου στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση. Επομένως, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο οι συνέπειες πράξεως διαπραχθείσας από το πρόσωπο στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση να καταλογιστούν σε γεωργό που υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης.
- 33 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 73/2009 πρέπει να ερμηνευθεί λαμβανομένης υπόψη της εξέλιξης της νομοθεσίας που παρατέθηκε ανωτέρω.

- 34 Από την αιτιολογική σκέψη 2 του κανονισμού 146/2008 προκύπτει ότι η απλούστευση της διαδικασίας πρόσβασης στις άμεσες ενισχύσεις παρέχει στους γεωργούς τη δυνατότητα ευχερέστερης προσφυγής στο μηχανισμό των γεωργικών ενισχύσεων. Επιπλέον, η αιτιολογική σκέψη 3 του κανονισμού 73/2009 υπενθυμίζει ότι η χορήγηση της ενίσχυσης εξαρτάται από την προϋπόθεση τηρήσεως των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης εκ μέρους του δικαιούχου της.
- 35 Κατά συνέπεια, η κύρωση που εφαρμόζεται σε περίπτωση μη τηρήσεως των εν λόγω κανόνων συνιστά ειδικό διοικητικό μέσο που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του συστήματος ενισχύσεων και προορίζεται να ενθαρρύνει τη συμμόρφωση προς τους ίδιους αυτούς κανόνες.
- 36 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει τονίσει επανειλημμένως ότι οι παραβιασθέντες κανόνες αφορούν μόνον τους επιχειρηματίες που έχουν επιλέξει, με πλήρη ελευθερία, να υπαχθούν σε σύστημα ενισχύσεων στον τομέα της γεωργίας (βλ. αποφάσεις της 18ης Νοεμβρίου 1987, 137/85, Maizena κ.λπ., Συλλογή 1987, σ. 4587, σκέψη 13, της 27ης Οκτωβρίου 1992, C-240/90, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-5383, σκέψη 26, της 11ης Ιουλίου 2002, C-210/00, Käserei Champignon Hofmeister, Συλλογή 2002, σ. I-6453, σκέψη 41, καθώς και της 5ης Ιουνίου 2012, C-489/10, Bonda, σκέψη 30).
- 37 Επομένως, ο γεωργός που λαμβάνει την ενίσχυση, έστω και αν στην πράξη δεν χρησιμοποιεί καθ' όλη τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους το αγροτεμάχιο για το οποίο ζήτησε τη χορήγηση της άμεσης ενίσχυσης, πρέπει να φέρει τον κίνδυνο να του καταλογιστεί περίπτωση μη τηρήσεως των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης οφειλόμενης τόσο σε αμέλεια όσο και σε εκ προθέσεως πράξη του προσώπου στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση και η οποία ενδέχεται να οδηγήσει σε μείωση του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων ή σε αποκλεισμό από τη χορήγησή τους. Συνεπώς, ο γεωργός αυτός μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι υπεύθυνος για την παράβαση που διέπραξε το πρόσωπο στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η επίμαχη γεωργική έκταση, ακόμα και για πράξεις τελούμενες εκ προθέσεως.
- 38 Εντούτοις, η αιτιολογική σκέψη 57 του κανονισμού 796/2004 προβλέπει ότι οι μειώσεις του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων και οι αποκλεισμοί από τη χορήγησή τους πρέπει να καθορίζονται λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αναλογικότητας. Ως εκ τούτου, πρέπει να εξακριβωθεί αν η λύση η οποία εκτίθεται με την προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως τηρεί την αρχή αυτή.
- 39 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η αρχή της αναλογικότητας, που αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, απαιτεί τα μέσα που προβλέπει διάταξη του δικαίου της Ένωσης να είναι πρόσφορα για την υλοποίηση του επιδιωκόμενου από την οικεία διάταξη σκοπού και να μην υπερβαίνουν το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο (απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012, C-59/11, Association Kokorelli, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 40 Από τις σκέψεις 34 έως 37 της παρούσας αποφάσεως απορρέει ότι η ευθύνη του γεωργού που υποβάλλει αίτηση ενίσχυσης λόγω μη τηρήσεως των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης, οφειλόμενης τόσο σε αμέλεια όσο και σε εκ προθέσεως πράξη του προσώπου στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση, παρέχει τη δυνατότητα να επιτευχθεί ο σκοπός που στηρίζει το σύστημα μειώσεων του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων και αποκλεισμού από τη χορήγησή τους, ο οποίος υπενθυμίζεται στη σκέψη 3 του κανονισμού 73/2009 και ο οποίος συνίστανται στην καθιέρωση, στο πλαίσιο των κοινών οργανώσεων των αγορών, βασικών προτύπων σχετικά με το περιβάλλον, στην ασφάλεια των τροφίμων και στην υγεία καθώς και στις καλές συνθήκες διαβίωσης των ζώων και στις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες.
- 41 Όσον αφορά το ζήτημα αν η ευθύνη αυτή του γεωργού που υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο, επισημαίνεται ότι, έναντι της διοικήσεως, ο γεωργός που εισπράττει την ενίσχυση είναι ο μοναδικός που φέρει τη σχετική ευθύνη. Εντούτοις, όπως ορθώς υποστηρίζουν η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τίποτε δεν εμποδίζει τα μέρη που συνάπτουν σύμβαση μεταβιβάσεως γεωργικών εκτάσεων να συνομολογήσουν λεπτομερέστερους όρους ως προς τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους που συνεπάγεται η σύμβαση



αυτή, όπως είναι ο κίνδυνος ενδεχόμενης μείωσης των γεωργικών επιδοτήσεων ή αποκλεισμού από αυτές. Επιπλέον, ακόμα και ελλείψει τέτοιων όρων, δεν μπορεί εκ προοιμίου να αποκλειστεί η προσφυγή στους μηχανισμούς του αστικού δικαίου που καθιστούν δυνατή την προστασία των συμφερόντων του γεωργού που υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης.

- 42 Κατά συνέπεια, ο εξ ολοκλήρου καταλογισμός παραβάσεως που διέπραξε το πρόσωπο στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση στον γεωργό ο οποίος υπέβαλε αίτηση ενίσχυσης για το αγροτεμάχιο ως προς το οποίο διαπιστώθηκε η μη τήρηση των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρο.
- 43 Επιπλέον, επισημαίνεται ότι, αν ο γεωργός που διέπραξε την παράβαση ή ο γεωργός που χρησιμοποίησε το επίμαχο αγροτεμάχιο κατά την κρίσιμη ημερομηνία δεν υποβάλουν αίτηση ενίσχυσης, καμία κύρωση δεν θα επιβληθεί. Συγκεκριμένα, το σύστημα μειώσεων του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων και αποκλεισμού από τη χορήγησή τους συνιστά διοικητικό μέτρο συνδεδεμένο με κίνητρα υπό τη μορφή άμεσων ενισχύσεων.
- 44 Κατά συνέπεια, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 73/2009 έχει την έννοια ότι η μη τήρηση των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης εκ μέρους του προσώπου στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση, η οποία συνεπάγεται τη μείωση του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων ή τον αποκλεισμό από τη χορήγηση τέτοιων ενισχύσεων, πρέπει να καταλογιστεί εξ ολοκλήρου στον γεωργό που υπέβαλε τη σχετική με τις εν λόγω ενισχύσεις αίτηση.

#### **Επί των δικαστικών εξόδων**

- 45 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

**Το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 73/2009 του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2009, σχετικά με τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης για τους γεωργούς στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) 1290/2005, (ΕΚ) 247/2006, (ΕΚ) 378/2007 και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) 1782/2003, έχει την έννοια ότι η μη τήρηση των κανόνων πολλαπλής συμμόρφωσης εκ μέρους του προσώπου στο οποίο ή από το οποίο μεταβιβάστηκε η γεωργική έκταση, η οποία συνεπάγεται τη μείωση του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων ή τον αποκλεισμό από τη χορήγηση τέτοιων ενισχύσεων, πρέπει να καταλογιστεί εξ ολοκλήρου στον γεωργό που υπέβαλε τη σχετική με τις εν λόγω ενισχύσεις αίτηση.**

(υπογραφές)